

Bűnszervezetek a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelemben¹

ZSIGMOND Csaba²

Absztrakt:

Cikkemben a nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelmet bonyolító bűnszervezetek felépítését, működését és struktúráját vizsgálom meg. A nemzetközi illegális állat- és növénykereskedelem társadalomra veszélyességét fokozza, hogy szorosan kapcsolódik a szervezett bűnözéshez. Az eddigi nemzetközi kutatások feltárták, hogy a kontinenseken átívelő illegális állat- és növénykereskedelem mindenképpen csoportos bűnelkövetési formát igényel, ahol pontos munkamegosztás figyelhető meg. Ezek a csoportos elkövetési formák nem minden esetben érik el a szervezett bűnözés és a nemzetközileg elfogadott, jogi értelemben vett bűnszervezeti csoport (palermói egyezmény) szintjét, hiszen sok esetben egymáshoz lazán kapcsolódó, opportunistá jelleggel működő bűnelkövetői csoportot alkotnak. A korábbi kutatásokon alapuló felosztásokból kiindulva vizsgálom meg globálisan néhány felderített bűnözői csoport, bűnszervezet struktúráját, működését, illetve besorolom azokat. Ehhez forrásul szolgáljak az ilyen ügyekről szóló nemzetközi szervezetek (UNODC, Interpol, TRAFFIC) jelentései, beszámolóí. A cikk és az elvégzett vizsgálat eredményei rámutatnak arra, hogy a téma kiemelt prioritást érdemel, illetve ezen ismeretek a bűnüldözés terén kamatoztatva hozzájárulhatnak a szervezett bűnözés egyre nagyobb térnyerésének visszaszorításához és a védett állat- és növényfajok megővéséhez.

Kulcsszavak: szervezett bűnözés, bűnszervezetek, illegális állat- és növénykereskedelem, CITES, palermói egyezmény

¹ A mű TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

² C. rendőr alezredes, tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék; doktorandusz, Rendészettudományi Doktori Iskola. Police Lieutenant Colonel, Assistant Lecturer, University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Department of Criminal Intelligence, Economic and Cybercrime; PhD student, Doctoral School of Police Sciences and Law Enforcement, e-mail: zsigmond.csaba@uni-nke.hu

1. A szervezett bűnözés és bűnszervezetek

A szervezett bűnözés kriminológiai fogalom, amelynek a nemzetközi tudományos szakirodalomban szerte a világon több mint 150 meghatározása létezik³. Ennek több oka van: egyrészt egymástól eltérő földrajzi helyeken különböző formákban alakult ki, és működése is eltérő jellemzőket hordoz, másrészt a szervezett bűnözés struktúrájában és működésében is dinamikusan, folyamatosan változik, ezáltal alkalmazkodik ahhoz a környezethez (jogi, intézményi, gazdasági), amelyben működik. A különböző szervezettbűnözés-fogalmakban felfedezhető közös fogalmak: hosszabb időre való szervezettség, strukturáltság, munkamegosztás, gyakran kapcsolódó súlyosabb bűncselekmények (erőszakos jellegű, pénzmosás, korrupció), illetve jellemzően a bűnözés alábbi területein jelennek meg: kábítószer-, ember-, fegyverkereskedelem, embercsempészet, környezeti bűncselekmények stb.

A szervezett bűnözés hamar nemzetközivé vált, működési területe országhatárokon átnyúlik, ami a felderítés és bizonyítás terén nehézségeket okoz a rendészeti igazságügyi szerveknek, a hatékony fellépés mára elképzelhetetlen a nemzeti hatóságok összefogása nélkül.⁴

A nemzetközi összefogáson túl a hatékony fellépés másik alappillére, hogy jogi szempontból egységes, nemzetközileg elismert, egzakt fogalom létezzen a szervezett bűnözésre, amit az úgynevezett palermói egyezmény egy tételes fogalom megalkotásával oldott meg: megalkotta a szervezett bűnözői csoport fogalmát. Ennek megfelelően a szervezett bűnözői csoport már jogi fogalomnak tekinthető. Ez a fogalom lényegesen szűkíti a szervezett bűnözésben részt vevő entitások halmazát, mivel kizárja azokat a csoportokat, amelyek szervezeten követik el bűncselekményeiket, kriminológiai szempontból beletartozhatnak a szervezett bűnözésbe, azonban jogilag nem tekinthetők szervezett bűnözői csoportoknak. Példaként említhető, hogy bizonyos források a szervezett bűnözés fogalmába sorolják a zsebtolvajok csoportjait,⁵ amelyek jogilag viszont nem sorolhatók a szervezett bűnözői csoportok körébe. Sajnálatos probléma a nemzetközi szakirodalomban az, hogy a kriminológiai és a jogi meghatározást nagyon gyakran összemoszák, ami a probléma megértését jelentősen nehezíti.

Ebben a fejezetben azon nemzetközi szervezett bűnözői csoportok felépítését, tevékenységét vizsgálom, amelyek jogilag besorolhatók a palermói egyezmény meghatározásába, és tevékenységük fő célja, vagy más bűnös tevékenységük mellett egyik cél az illegális állat- és növénykereskedelem bonyolítása.

³ Klaus Von Lampe: *Organized Crime: Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures and Extra-Legal Governance*. Thousand Oaks, SAGE, 2016.

⁴ Zsigmond Csaba: A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 10. 61–80.

⁵ Dina Siegel: Diamonds and Organized Crime: The Case of Antwerp. In Dina Siegel – Hans Nelen (szerk.): *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*. New York, Springer 2008. 85–96.

2. Az illegális állat- és növénykereskedelem fogalma

A magyar kutatók kevésbé foglalkoznak ezzel a témával, azonban az angol nyelvű nemzetközi szakirodalom rendkívül széles körű: *wildlife trafficking*, *wildlife trading*, illetve *wildlife crime* kifejezéseket használják. A témában számtalan kormányközi nemzetközi szervezet (ENSZ, Interpol, Europol) és NGO írt hivatalos jelentéseket, amelyek nagyrészt támogatott kutatásokon alapuló megállapításokat tartalmaznak, illetve számtalan nemzetközileg elismert kutató is foglalkozott ezzel.

E tanulmányban nem sorolom fel azt a több száz meghatározást, amelyek a fent felsorolt rendkívül széles körű irodalomban találhatóak e jelenségre, inkább összefoglalom azokat a közös elemeket, amelyek a fogalommeghatározásokban szerepelnek: eszerint bármely nemzetközi vagy nemzeti jogszabály alapján védett állat- és növényfajjal kapcsolatos cselekmény így azok orvvadászata, kereskedelme, birtoklása, szállítása, csempészete és értékesítése ide tartozik.

Az illegális állat- és növénykereskedelem a kereslet nélkül nem létezhetne. A védett állatokat és növényeket szerte a világon különböző célokból keresik: hobbiállat, étkezési célok, dísz tárgyak készítése, ruházati termékek készülhetnek egyes állatok szőrmejéből, illetve gyógyászati célokból.

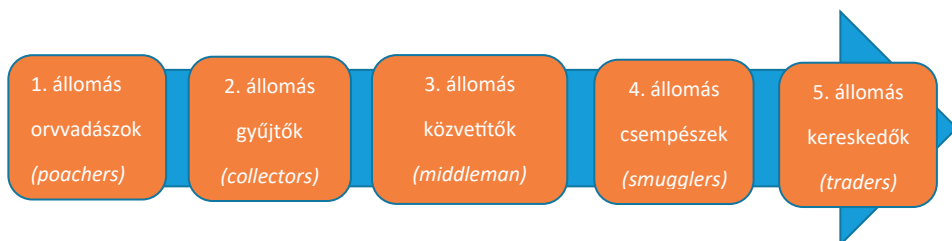
A védett állatok iránti kereslet egyidős az emberiséggel, és ez vezetett oda, hogy egyes állat- és növényfajok kipusztultak, illetve súlyosan veszélyeztetetté váltak. Az illegális vadászat, kereskedelem azon túl, hogy egyes fajok kipusztulását eredményezi, a legújabb kutatások szerint az emberi egészséget is súlyosan fenyegeti. Az ENSZ Környezetvédelmi programja által végzett kutatás kimutatta, hogy a fertőző betegségek 70%-a zootonikus, ami azt jelenti, hogy állatról emberre terjed.⁶ Az illegális állatkereskedelemben semmilyen állategészségügyi hatósági ellenőrzés nem létezik, így ennek megfelelően világjárványok kitörését okozhatják. Jelenleg még nem bizonyított tény, hogy a jelenleg is tartó pandémiát okozó Covid-19-vírus állatokról terjedt emberre, azonban tény, hogy a vírus állatpiacon jelent meg először.

3. Az illegális állat- és növénykereskedelmet bonyolító csoportos bűnelkövetés típusai

A határokon és sokszor kontinenseken átívelő illegális állat- és növénykereskedelemben ritkábban jellemző a magányos elkövetés, hiszen a forrásországtól egészen a végfelhasználóig mind földrajzi, mind munkamegosztási szempontból hosszú út vezet, ami emberek láncolatának (ellátólánc) kialakítását igényli, így a csoportos elkövetés a leginkább jellemző. E csoportok nem minden esetben érik el a palermói egyezmény nemzetközi szervezett bűnözői csoport fogalmi szintjét.

⁶ UNODC: *World Wildlife Crime Report 2020*. New York, United Nations, 2020.

A határokon átnyúló csoportos elkövetési láncot modellezi az úgynevezett csatorna modell.⁷ A modell lényege, hogy végigköveti az illegális termék mozgását annak eredetétől az úti célig, amelynek során az állatok és állati termékek kapcsolatokon keresztül vezető vonalon haladnak keresztül, amit lehetséges, hogy egy vagy két szereplő irányít, vagy csupán egymáshoz lazán kapcsolódó, alkalmoszerű, oportunistá lánccolatot alkotnak (1. ábra).

1. ábra: Elkövetői lánc

Forrás: Van Uhm (2016): i. m. 57.

Az első szinten található az orvvadászok, akik a forrásországban fejtik ki tevékenységüket, ezek gyakran helyi szegény emberek, akik nagyon jól ismerik a területet, és tudják, hol találják meg a vadászandó fajokat (például orrszarvú, tobzoska stb). A második szinten lévőket „gyűjtőknek” nevezik, akik helyi kereskedők, vagy más közeli falvakból jönnek. Néha kis üzletük is van a helyi faluban. A harmadik szinten a közvetítők helyezkednek el, akik szervezik a csempészetet a távoli úticél irányába, a csempészekkel ők tartják a kapcsolatot. A negyedik szinten vannak a csempészek, akik a különleges termék csempészetére specializálódtak. Az ötödik szinten nemzetközi kereskedők, közvetítők találhatóak, akik a célországban működnek. Korrupt tisztviselők, rendőrök, vámosok is előfordulhatnak az egész folyamatban végig. Az utolsó szinten a kereskedők a terméket gyakran tisztára mossák, azaz annak eredetét eltüntetik.

A csatorna modell folyamatként jellemezhető, ideális szituáció, mivel a valóságban a fenti lépések kevésbé merevek és strukturáltak. Például megtörténhet, hogy az orvvadász közvetlenül a kereskedőnek, közvetítőnek vagy a vevőnek adja el az illegális terméket, vagyis akár kettős szerepet játszhat.

Az illegális vadkereskedelemmel foglalkozó bűnözői csoportok típusait kutatták Wyatt és munkatársai, amelynek eredményeit legutóbb 2020-ban megjelent publikációjukban írták le.⁸ A tanulmány szerint az illegális vadkereskedelemben alapvetően három típusú bűnözői csoport részvétele figyelhető meg.

⁷ Daan P. van Uhm: *The Illegal Wildlife Trade Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders*. Cham, Springer International Publishing, 2016.

⁸ Tanya Wyatt – Daan P. van Uhm – Angus Nurse: Differentiating Criminal Networks in the Illegal Wildlife Trade: Organized, Corporate and Disorganized Crime. *Trends in Organized Crime*, 23. (2020), 350–366.

1. táblázat: Csoportos bűnelkövetői kategóriák az illegális vadkereskedelemben

A csempészhalózat típusai	Szervezettség szintje	Opportunizmus	Kapcsolat más bűncselekményekkel	Korrupció
Szervezett bűnözői csoport (<i>organized crime group</i>)	+/+	±	+/+	+/+
Vállalati bűnözői csoport (<i>corporate crime group</i>)	+/+	±	-/-	-/+
Szervezetlen hálózat (<i>disorganised crime network</i>)	-/-	+/+	±	±

Ezek a típusok elméleti megközelítések, a valóságban átfedések lehetnek. A jelzések a kevésbé jellemzőtől az erősen jellemzőig mutatják az adott faktort: -/-, ±, -/+, +/+.

Forrás: Wyatt – Van Uhm – Nurse (2020): i. m. 350–366.

Ezek nem mindegyike éri el a szervezett bűnözői csoport fogalmi kritériumait. A csoportosításuk alapja: mennyire jellemző egy adott csoportosulásra a szervezettség foka, az elkövetés opportunizmusa, kapcsolat más bűncselekményekkel, illetve a korrupció alkalmazása. Első kategória az úgynevezett szervezett bűnözői csoport (*organized criminal group*), amely struktúráját és működését tekintve egyértelműen a palermói egyezményben foglalt szervezett bűnözői csoport fogalmának felel meg. Minden esetben jellemző ezekre a csoportokra a magas fokú szervezettség (munkamegosztás), kapcsolat más bűncselekményekkel, a korrupciós kapcsolatok az állami hivatalnokok különböző szintjeivel, illetve bizonyos fokban változó opportunizmus a vadvilági bűncselekmény elkövetésére. A második kategória az úgynevezett vállalati bűnözői csoportok (*corporate crime groups*), amelyben valamely országban bejegyzett, legálisan működő cég keretén belül követnek el bűncselekményeket.⁹ E csoportoknál is megfigyelhető a szervezettség (maga a vállalat adja a keretet), illetve változó sajátosságuk az opportunizmus és a korrupciós kapcsolatok kihasználása, illetve soha nem jellemző más bűncselekményekkel való kapcsolat. Ennél a körnél változhat, hogy megfelelnek-e a szervezett bűnözői csoport fogalomnak. A harmadik kategória laza hálózatok halmaza, amelyeknél nem tapasztalható a szervezettség, viszont az opportunisták elkövetés és más bűncselekményekkel való kapcsolat minden esetben, továbbá a korrupció alkalmazása esetenként.¹⁰

Fontos leszögezni, hogy gyakran előfordul esetekben számtalan átfedés figyelhető meg az egyes típusok között. A továbbiakban e csoportosítás alapján vizsgálom a rendelkezésre álló nemzetközi tudományos szakirodalom és a különböző nemzetközi szervezetek jelentéseiben nyilvánosságra hozott bűnesetek elemzésével az illegális állat- és növénykereskedelem szervezettségét egyes fajok vonatkozásában.

⁹ Pam Davies – Tanya Wyatt: *Crime and Power*. Cham, Switzerland, Palgrave Macmillan, 2021.

¹⁰ Wyatt – Van Uhm – Nurse (2020): i. m.

4. Hierarchikus felépítésű szervezett bűnözői csoportok az illegális vadkereskedelemben

A szervezett bűnözői csoportok nemzetközi illegális vadkereskedelemben való jelenlétére már több mint egy évtizede utalnak különböző nemzetközi szervezetek (UNODC, Interpol, Europol), NGO-k (TRAFFIC, EIA) és kutatások.¹¹ A globálisan jellemző alacsony büntetési tétel, a megszerzhető magas haszon, a rendészeti és bűnüldöző szervek e területen tanúsított gyenge hatékonysága, illetve csekély esély a lebukásra mind oda vezetett, hogy vagy már meglévő szervezett bűnözői csoportok kezdtek e tevékenységgel is foglalkozni, vagy kialakultak strukturált szervezetek, amelyek már elérik a szervezettség bizonyos fokát.¹²

Ebben az alfejezetben azokat a szervezett bűnözői csoportokat vizsgálom, amelyek struktúrájukat, felépítésüket tekintve leginkább a hierarchikus bűnszervezetekre jellemző tulajdonságokkal rendelkeznek. Az eddigi kutatások alapján leginkább két illegális termék kereskedelméhez kapcsolódnak e bűnszervezetek: az orrszarvútülök és a kaviár.

4.1. Bűnszervezetek a nemzetközi illegális orrszarvútülök-csempészetben

Egyes kelet-ázsiai országokban évszázadok óta él az a téves hiedelem, hogy az orrszarvútülökből készült őrleménynek gyógyító hatása van,¹³ ennek megfelelően az ázsiai felvevőpiacon folyamatos igény jelentkezik e termékre. Így az orrszarvú vadászata jövedelmező tevékenységgé vált, amelynek köszönhetően az elmúlt 50 évben az afrikai orrszarvúállomány két nagy krízisen esett keresztül.¹⁴ Először az 1960-as évektől az 1990-es évek elejéig, amikor egyes kelet-ázsiai országokban felmerült az igény az afrikai orrszarvútülokre. A CITES¹⁵ 1973-as bevezetése ugyan eleinte pár évre átmenetileg megszakította az afrikai orrszarvúfajok túlkeinek nemzetközi kereskedelmét, azonban a későbbiekben a tevékenység egyre nagyobb méreteket öltött, az orrszarvútülök-kereskedelem nemzetközi tilalmának eredményeként a tiltott termék feketepiaci ára megsokszorozódott. Például az afrikai fekete orrszarvú becsült egyedszáma az 1960-as években elérte a 100 ezer egyedet, addig a korai 1990-es évekre katasztrofális csökkenés következtében már csak 2410 egyed

¹¹ Daan P. Van Uhm – Dina Siegel: The Illegal Trade in Black Caviar. *Trends in Organized Crime*, 19. (2016), 67–87; Van Uhm (2016): i. m.

¹² William H. Schaedla: Local Sociocultural, Economic and Political Facilitators of Transnational Wildlife Crime. In Lorraine Elliott – William H. Schaedla (szerk.): *Handbook of Transnational Environmental Crime, Social and Political Science*. Cheltenham, Edward Elgar, 2016.

¹³ UNODC: *World Wildlife Crime Report: Trafficking in Protected Species*. New York, United Nations, 2016. 70.

¹⁴ Tom Milliken: *Illegal Trade in Ivory and Rhino Horn: An Assessment to Improve Law Enforcement under the Wildlife Traps Project*. Cambridge, TRAFFIC International, 2014.

¹⁵ *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora* (Egyezmény a veszélyeztetett állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről).

létezett. Az orrszarvú orrvadászata ezt követően pár évig ismét visszaesett, mivel az Amerikai Egyesült Államok gazdasági szankciókat helyezett kilátásba, és a CITES-egyezményben foglaltak betartására szólította fel a tevékenységben jellemzően részt vevő négy országot: Jement, Dél-Koreát, Tajvant, és elsősorban Kínát. Ennek az intézkedésnek a hatására az afrikai orrszarvúállomány egyedszámának csökkenése jelentősen lassult egészen a 2000-es évek közepéig. A 2008-as évtől ismét drasztikus méreteket öltött az orrvadászat, mivel Vietnámban újjáéledt az illegális kereskedelem. Ebben az évben például Dél-Afrikában 83 egyedet ejtettek el az orrvadászok, míg az előző évben 13-at. A CITES 1973-as tiltásának és a kereskedelem tilalmának következtében az illegális orrszarvútülök-kereskedelem strukturálttá, szervezetté vált, nemzetközi összetételű, szervezett bűnözői csoportok alakultak ki, vagy már meglévő szervezett bűnözői csoportok kezdtek el foglalkozni e tevékenységgel. A bűnszervezetekben munkamegosztás figyelhető meg, megtalálhatók benne orrvadászok, kereskedők, közvetítők, futárok, és az egész tevékenységet irányító nemzetközi befolyással rendelkező személyek.¹⁶

A szervezett bűnözés illegális orrszarvútülök-kereskedelemben való részvételére utalnak a nemzetközi szervezetek,¹⁷ NGO-k jelentései és különböző kutatások is.¹⁸ Az illegális orrszarvútülök-kereskedelemmel megemlítik a hierarchikus felépítésű, szervezett bűnözői szindikátusok, maffia típusú bűnszervezetek részvételét. Több kézzelfogható bizonyítékot is találhatunk erre vonatkozóan. Kutatások eredményei¹⁹ és különböző bűnügyek adatai²⁰ is alátámasztják, hogy többek között a szigorú hierarchiával rendelkező hírhedt „kínai triád”-ok (Wo Shing Wo, 14K) irányítják ezt az illegális tevékenységet, amelyek az illegális orrszarvútülök-csempészet mellett drog- és fegyverkereskedelemmel is foglalkoznak.

Más hírhedt bűnszervezetek részvételére utaló adatok is vannak, például a hírhedt Medellín kartell,²¹ illetve egy ír szervezett bűnözői csoport²² is foglalkozott ezzel a tevékenységgel.

A feldolgozott nemzetközi szakirodalom alapján alkottam meg a következő ábrát (2. ábra), amely a szervezeten elkövetett nemzetközi orrszarvú-orrvadászat illegális kereskedelmi láncolat mint szervezett bűnözői csoport felépítését és működését modellezi. A leírtak alapján vizsgáltam az egyes elkövetői szerepeket, közöttük lévő

¹⁶ Milliken (2014): i. m.

¹⁷ Economic and Social Council United Nations: Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna. ECOSOC Resolution 2003/27 ECOSOC.

¹⁸ Milliken (2014): i. m.

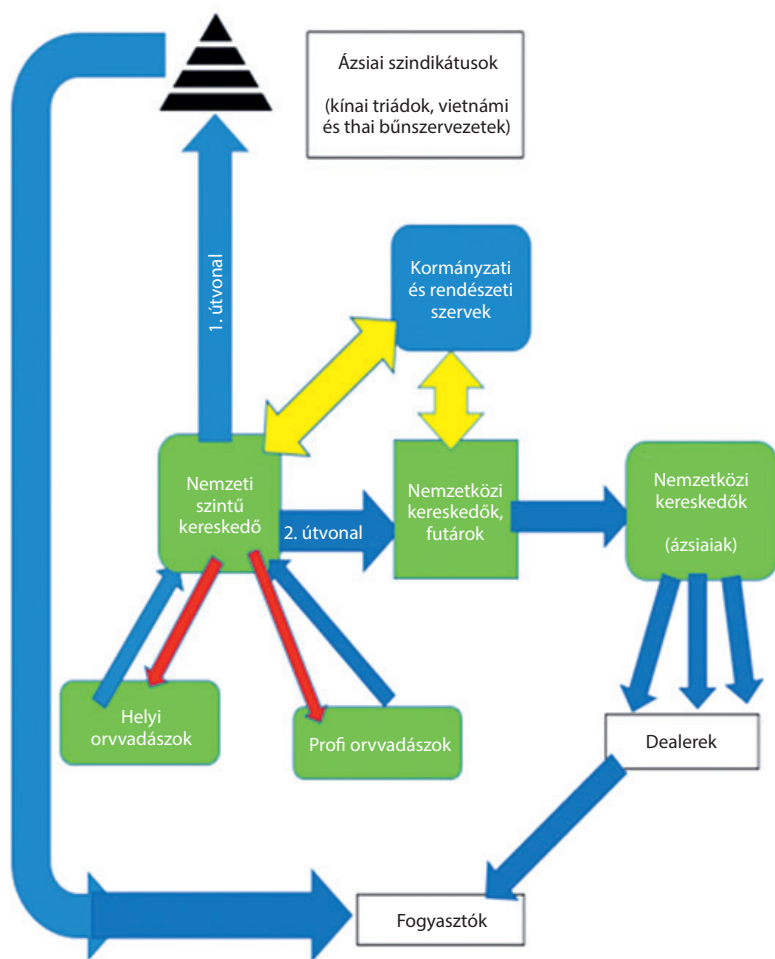
¹⁹ Van Uhm (2016): i. m.

²⁰ Glenn Curtis – Rexford Hudson – Seth Elan – Nina Kollars: Transnational Activities of Chinese Crime Organizations. *Trends in Organized Crime*, 7. (2002), 19–57; Europol: *European Organised Crime Groups Active in Trafficking Endangered Species* (2011); Tom Milliken – Jo Shaw: *The South Africa-Viet Nam Rhino Horn Trade Nexus: A Deadly Combination of Institutional Lapses, Corrupt Wildlife Industry Professionals, and Asian Crime Syndicates*. Johannesburg, South Africa, TRAFFIC International, 2012; Daan P. Van Uhm: *Organised Crime in the Wildlife Trade*. Centre for Information and Research on Organised Crime, 2012. 1–6.

²¹ Brian Christy: Convicted Drug Dealer Indicted for Selling Rhino Horns. *National Geographic*, 2014. április 18.

²² Martin Robinson: How the “Rhino horn” gang from a small Irish town they helped “buy up” ran a criminal network stretching from China to Peru and even raided Michael Flatley’s mansion. *Daily Mail*, 2016. március 3.

alá-fölé rendeltségi viszonyokat, azt, hogy jellemző-e utasításadás, illetve függő viszony, vagy csupán mellérendelt viszonyban állnak az egymással kapcsolatban álló elkövetők. A kék nyíl az orrszaruútulók mint illegális termék útját jelzi egészen a fogyasztóig. A piros nyíllal jelölt elemek között megfigyelhető az alá-fölé rendeltség, a felette lévő utasíthatja a lefelé mutató nyíllal irányában lévőt, míg az egymás mellettiek leginkább üzleti jellegű kapcsolatban állnak egymással. A sárga jelzésű nyíl az elemzésekben hivatkozott korrupciós kapcsolatokat jeleníti meg.

2. ábra: Szervezett elkövetés az illegális orrszaruútulók-csempészetben

Forrás: a szerző szerkesztése

Az ábra alapján látható, hogy a nemzetközi illegális orrszaruútulók-kereskedelemben érintett szervezett bűnözői csoportok vegyes struktúrát mutatnak: megfigyelhető hierarchikus és mellérendeltségi (hálózat jellegű) viszony egyaránt az egyes

résztvevők viszonyában. Említést érdemel, hogy abban az esetben, ha az illegális áru a nemzeti kereskedőtől közvetlenül valamely ázsiai szindikátushoz kerül (1. vonal), akkor az ellátólánc egy tisztán hierarchikus bűnszervezetben folytatódik, amíg a fogyasztóhoz eljut. Viszont, ha az áru innen a nemzetközi kereskedőkön és futárokon keresztül halad tovább a fogyasztók felé (2. vonal), abban az esetben egy nem hierarchikus jellegű hálózaton keresztül jut el a fogyasztókhoz.

A 2. táblázat alapján látható, hogy a vázolt illegális kereskedelmi láncolat általánosan megfelel a palermói egyezmény egyes elemeinek, vagyis szervezett bűnözői csoportok jelenléte figyelhető meg. Egyetlen elem okozhat eltérést: a bűncselekmény büntetési tétele, amely országonként változhat.

2. táblázat: Nemzetközi bűnszervezetek az illegális kaviárkereskedelemben

A szervezett bűnözői csoport egyes fogalmi elemei (palermói egyezmény)	Az illegális orrszarvútülök-kereskedelemben jellemző-e
Bizonyos ideig való fennállás	igen, az elemzések szerint hosszabb ideje működnek
Három vagy több fő részvétele	igen, a láncolat háromnál több személyből áll
Strukturáltság	nem egy bűncselekmény alkalmoszerű elkövetésére hozzák létre (munkamegosztás is jellemző)
Célja az egyezményben foglalt súlyos bűncselekmény elkövetése (legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekmény)	ez országonként változhat, de alapvetően több országban már négy évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetik
közvetett vagy közvetlen anyagi haszonszerzés	minden esetben megfigyelhető

Forrás: a szerző szerkesztése

5. A kaviár története, a kaviár jogi védelme

A tudomány jelenleg 27 tokhalfélét ismer. A tokfélék az egyik legősibb halfajnak számítanak a Földön, nagyjából 200 millió évvel ezelőtt jelentek meg, még jóval az ember megjelenése előtt.

A Szovjetunióban a tokhalak halászata és a kaviárkereskedelem szabályozott és megfelelően kontrollált volt, a tokhal halászata a nyílt tengeren szigorúan tiltott tevékenységnek számított. A kolhozokba tömörült halászok családjukat el tudták tartani, ezért ebben a rendszerben nem volt jellemző az illegális halászat.²³ Amikor azonban összeomlott a Szovjetunió, a Kaszpi-térségben is számtalan állam vált függetlenné: Azerbajdzsán, Türkmenisztán, Kazahsztán, illetve maradt orosz fennhatóság alatt Dagesztán mint orosz köztársaság. Ez a jelentős politikai átalakulás a tokhalhalászatban azt eredményezte, hogy a korábbi korlátozó szabályok és ellenőrzési szisztéma teljesen eltűntek, és az orvhalászat előtt mérhetetlen mértékben

²³ G. I. Ruban – R. P. Khodorevskaya: Caspian Sea Sturgeon Fishery: A Historic Overview. *Journal of Applied Ichthyology*, 27. (2011), 2. 199–208.

megnyílt az út.²⁴ Ez a korlátlan orvhalászat, túlhalászat vezetett oda, hogy a CITES 1997-ben Zimbabweban tartott kongresszusán Németország és az Egyesült Államok előterjesztést tettek mind a 27 tokhalfaj védelmére. A CITES-egyezményt Türkmenisztán kivételével az összes Kaszpi-tengeri állam aláírta, így Oroszország, Kazahsztán, Irán és Azerbajdzsán is. Ugyanígy a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) is felvette a kritikusan veszélyeztetett fajok listájára.²⁵

Így egyes tokhalfélék (két faj) a CITES I. számú mellékletébe kerültek, amely a vadon élő tokhalakkal való kereskedelmet teljes egészében megtiltotta, míg a tokhalfélék nagy része a II. számú mellékletbe, azaz csak és kizárólag a nemzeti CITES-hatóság engedélyével és kvóta szerint lehetséges a vadon élő tokhalak halászata és kereskedelme.²⁶ A kaviár-konténerszállítmányokat újra fel nem használható CITES-címkével kell ellátni, oly módon, hogy a címke, annak hivatalos kinyitásáig, nem távolítható el. További korlátozás, hogy csak olyan gazdasági társaságok kereskedhetnek kaviárral, amelyek hivatalosan a CITES-hatóságoknál is regisztrálták magukat.²⁷

Különböző nemzetközi szervezetek nyomására Oroszország 2007-től teljesen megtiltotta a vadon élő tokhalak halászatát, amihez végül az összes Kaszpi-tengeri ország csatlakozott.²⁸

Ahogy a védett fajok illegális kereskedelmében mindenhol a világon,²⁹ itt is egy ellátólánc jött létre megfelelő munkamegosztással a határokon átívelő illegális áruforgalom bonyolítására. A rendszeresen működő és állandó kapcsolatokkal rendelkező, haszonszerzésre törekvő illegális ellátólánc már önmagában is alkalmas lehet a szervezett bűnözői csoport fogalmának megállapítására, hiszen annak minden eleme megtalálható.

Alapvetően a szervezett bűnözés három formája ismerhető fel az illegális kaviárkereskedelemben. Az első esetben az orosz maffia (jellemzően a hierarchikus orosz bűnszervezetek) egy nem hierarchikus felépítésű hálózatot, az ellátólánc egyes tagjait (elsősorban a lánc alján lévőket) rendszeresen zsarolja, tőlük védelmi pénzt szed. Bizonyos esetekben ezek az ellátólánccok nem is tekinthetők bűnszervezetnek, így független bűnözők megsarcolásának is tekinthetjük. Ez a jelenség egyébként a szervezett bűnözés egyik jellemző megnyilvánulási formája, vagyis amikor független bűnözőket, kisebb csoportokat az erősebb szervezett bűnözői csoportok rendszeresen

²⁴ Ekaterina Shadrina: The Great Caspian Caviar Game. *Secur. Index. A Russian Journal of International Security*, 13. (2007), 1. 55–78.

²⁵ IUCN: *Sturgeon More Critically Endangered Than any Other Group of Species*. International Union for Conservation of Nature (IUCN), (2010. március 18.).

²⁶ European Commission Directorate General for the Environment: *Wildlife Trade Regulations in the European Union: An Introduction to CITES and Its Implementation in the European Union*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2010.

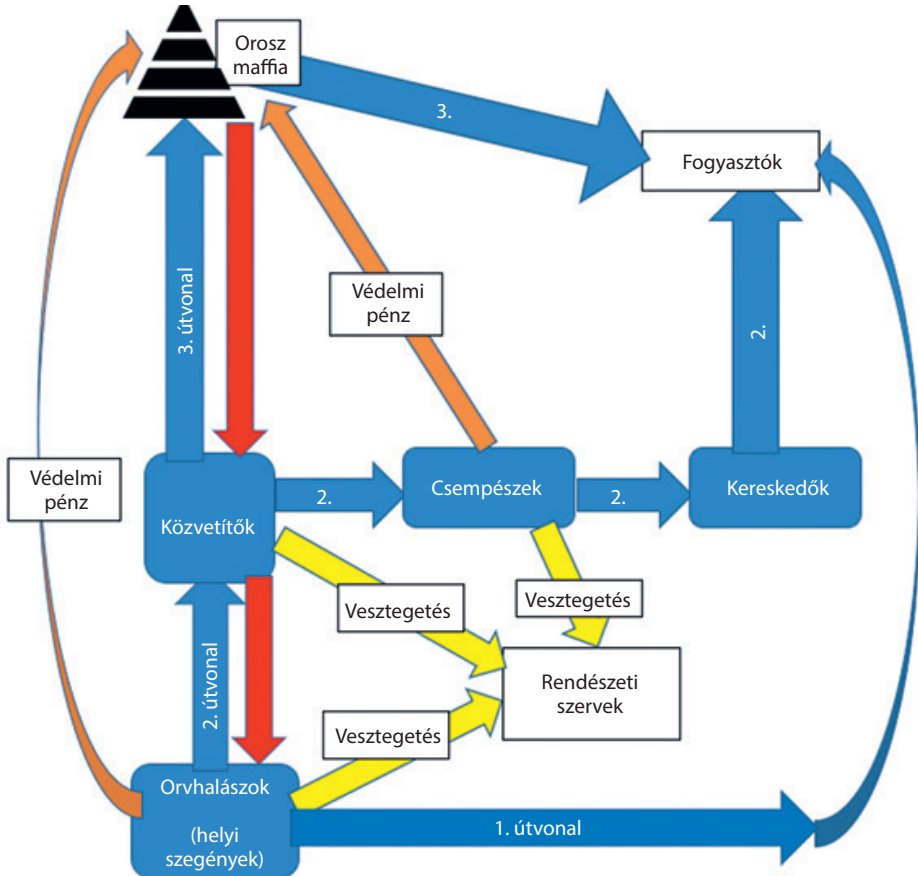
²⁷ Van Uhm (2016): i. m.

²⁸ Christian Nellemann et al. (szerk.): *The Environmental Crime Crisis: Threats to Sustainable Development from Illegal Exploitation and Trade in Wildlife and Forest Resources: A Rapid Response Assessment*. Nairobi, Kenya, United Nations Environment Programme, 2014.

²⁹ Van Uhm (2016): i. m.

zsarolnak. A második esetben az orosz maffia az egész hálózatot irányítja, vagyis annak minden egyes tagja a szervezet vezetőinek irányítása alatt áll. A harmadik esetben az orosz maffia (orosz szervezett bűnözői csoportok) egy bizonyos szinten (közvetítők, kereskedők) lép be a láncolatba (3. ábra).

A 3. ábra szemlélteti az illegális ellátólánc (hálózat) és a hierarchikus orosz szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolatot, illetve a kaviár útját az orvhalásztól a fogyasztókig.

3. ábra: Szervezett elkövetés az illegális kaviárkereskedelemben

Forrás: a szerző szerkesztése

A kék nyilak a kaviár lehetséges illegális útjait jelenítik meg egészen a fogyasztókig. A leírtak szerint az első esetben (1. útvonál) az orvhalászkok megtartják egy részét a zsákmánynak, és maguk értékesítik a fogyasztók felé (ezen az úton nem észlelhető a szervezett elkövetés).

A második esetben közvetítőknek továbbítják, akik a halászkok főnökeinek is tekinthetők, így azok felettük állnak, feléjük utasításokat adhatnak (piros nyíl).

A kaviár útja itt is elágazhat: lehetséges, hogy a közvetítő valamely orosz szervezett bűnözői csoportnak adja tovább az árut, amely így a hierarchikus bűnszervezeten keresztül jut el a fogyasztókig (2. útvonal), vagy lehetséges, hogy csempészeknek adja tovább, akik az országból kiviszik a terméket, amely végül kereskedőkhöz kerül és onnan a fogyasztókhoz (3. útvonal). A narancssárga nyíl mutatja, hogy az orosz szervezett bűnözés teljesen rátelepszik a tevékenységre: nemcsak akkor vesz részt az illegális kereskedelemben, ha a szervezetükön keresztül kerül a fogyasztókhoz az áru, hanem bármilyen úton, hiszen minden esetben védelmi pénzt (*krimalszkaja krysha*) szed a láncolat egyes elemeitől. A citromsárga nyíl pedig az állami korrupciós összefonódást jelzi: az orvhalászok, közvetítők és csempészek egyaránt rendszeresen fizetnek a különböző rendészeti szerveknek a zavartalan működésért (*milicszkaja krysha*).

A rendelkezésre álló tudományos kutatásokon alapuló szakirodalom³⁰ alapján kijelenthető, hogy a klasszikus hierarchikus szervezetszerű maffia típusú bűnszervezetek is szorosan kapcsolódnak ehhez a tevékenységhez, vagy előfordul, hogy egy egész láncolatot uralnak. Amit az illegális kaviárkereskedelemtől tudunk, az jól modellezi az „orosz maffia” tevékenységét, módszereit. Az illegális állatkereskedelemben e területen bizonyított leginkább a maffia típusú bűnszervezetek jelenléte.

5.1. Az illegális kaviárkereskedelemmel foglalkozó orosz bűnszervezetek jellemzői

Korrupció

Az illegális kaviárkereskedelmet irányító bűnszervezetek működésének egyik alapja a korrupció.³¹ Az orvhalászok rendszeresen dolgoznak együtt a rendőrséggel és más hivatalos szervekkel a dagesztáni régióban, az illegális üzlet egyik pillérét képezik. Az orvhalászok egyrészt fizetnek a tengerre való belépésért, illetve a fogott zsákmány után százalékot is szolgáltatnak a hivatalos személyeknek. Minden egyes kihajózás után 1500 dollár kenőpénzt fizetnek a hatóságok embereinek, és még erre jön a fogás utáni százalék. Egy interjú szerint minden 10 kg kaviár után 1 kg a rendőrségé, 1 kg pedig a „védelmezőé”.³²

A hivatalos személyek vesztegetése az egész folyamatot végig kíséri: a parti őrség, rendőrség, vámtiszték és a repülőtéri hivatalos személyek is részesei ennek az üzletnek.³³

³⁰ Van Uhm (2016): i. m.

³¹ John M. Sellar: *The UN's Lone Ranger: Combating International Wildlife Crime*. Dunbeath, Caithness, Scotland, Whittles Publishing, 2014.

³² Van Uhm (2016): i. m.

³³ Van Uhm (2016): i. m.

Behatolás a legális gazdaságba

Az illegális kaviárüzletben részt vevő orosz maffia a legális gazdaságba is teljesen beépült, ami az orosz szervezett bűnözés más területein is megfigyelhető. A Szovjetunió összeomlása után az 1990-es évek elején az orosz maffia jelentős szerepet játszott az állami vagyon privatizációjában, jelentős anyagi javakat szerzett meg, és a későbbiekben már nagyszámú legális gazdasági társaságban jutott részesedéshez,³⁴ valamint több tokhaltenyészítő cég tulajdonjogát szerezte meg. Jól illusztrálja ezt az egyik cég vezetőjének nyilatkozata, amelyet az egyik kutatás során mondott el: a tenyészfarmon igazából alig van megfelelő biztonsági személyzet, mivel ők nem félnek attól, hogy a tenyésztőből halat lopnak, hiszen a bűnözők félnek inkább tőlük.

Erőszak

Annak ellenére, hogy az orvvadászok, kereskedők és hivatalos személyek között együttműködés áll fenn, az ellenségeskedés és az erőszak egyáltalán nem ritka jelenség az illegális kaviárkereskedelemben, amelyet időnként „tokhalháborúnak” is szoktak nevezni.³⁵ Több jelentés szól arról, hogy fegyveres tűzharc alakult ki a versenytárs orvhalászok között, vagy akár a hatósági személyek és az orvhalászok között Dagesztánban.³⁶ A Kamilia nevű hajót például 1996-ban a parti őrség kísérelte meg feltartóztatni, miközben a hajó rakományát (tokhalakat) rakodták át két Kamaz tehergépkocsira. Miközben a parti őrség megpróbált rajtuk ütni, a korrupt vízi rendőrség félautomata fegyverekből nyitott tüzet, és a tűzharcban végül a két tehergépkocsi elhagyta a helyszínt. A Kamilia hajót egyébként a későbbiekben is használták orvhalászathoz, azonban a hatóságok többé nem tartóztatták fel, az orvhalászok ellen sem indult eljárás.

Vállalati bűnözés

A fogalmat Edwin Sutherland kriminológus alkotta meg, a fehérgalléros (*white collar crime*) bűncselekményekkel összefüggésben, amelyről először 1939-ben tett említést az Amerikai Szociológiai Társaság konferenciáján. Meghatározása szerint a fehérgalléros bűnözés „azokat a bűncselekményeket foglalja magába, amelyeket magas beosztású, megbecsült társadalmi státuszú személyek követnek el, foglalkozásuk körében”.

³⁴ Vadim Volkov: *Violent Entrepreneurs: The Use of Force in the Making of Russian Capitalism*. Ithaca, Cornell University Press, 2002.

³⁵ Shadrina (2007): i. m. 55–78.

³⁶ Viktor Lagutov: *Rescue of Sturgeon Species in the Ural River Basin*. New York, Springer, 2008.

Az 1970-es évektől már egyre inkább elkülönítették a fehérgalléros bűnözésen belül azokat a cselekményeket, amelyeket egyének követnek el, a vállalati keretek között elkövetett bűncselekményektől, vagyis a vállalati bűnözéstől.³⁷ Megalkottak különböző fogalmi meghatározásokat: azon jogellenes és káros cselekmények, amelyeket egy cég alkalmazottai követnek el egyéni vagy a cég érdekeinek előmozdítása érdekében.³⁸ Egy az 1980-as években megalkotott fogalom szerint: „a vállalatok által elkövetett államilag büntetendő cselekmények, ide sorolandók a közigazgatási, magánjogi és büntetőjogi jogsértések is.”³⁹

Felmerül a kérdés, hogy vannak-e átfedések, illetve kapcsolatok a vállalati és a szervezett bűnözés között? Vagy lehet-e a két fogalom egymás szinonimája? Álláspontom szerint érdemes mind kriminológiai, mind jogi (büntetőjogi) szempontból külön vizsgálni a kérdést. Kétségtelen tény, hogy számtalan közös elemet hordoz mindkét bűnözési forma. Mielőtt részletes elemzésbe kezdenék, le kell szögezni, hogy a vállalati bűnözés fogalm meghatározása jóval egyszerűbb feladat a szervezett bűnözésnél, mert míg az előbbire a fentiekben ismertetett fogalm meghatározásokon túl nemigen ismert több, addig az utóbbi esetében akár több száz meghatározás is létezik,⁴⁰ hiszen számtalan megjelenési formája ismert a világon, az eltérő földrajzi és kulturális hagyományokra tekintettel.⁴¹

A szervezett bűnözés esetében néhány olyan közös elemet érdemes kiemelni, amelyek a fogalm meghatározások majdnem mindegyikében előfordulnak: tartós időre való szervezethez, hierarchia, rendszeres anyagi haszonszerzési célzat, több bűncselekmény visszatérő vagy rendszeres elkövetése, és eseti jelleggel az erőszak.

Míg a vállalati bűnözés fogalmi elemei: vállalati keretek között, a vállalat vezetőinek vagy dolgozóinak, rendszeres anyagi haszonszerzési célból (több profitért), bűncselekmények (több) elkövetése. A két fogalom elemei között nem csupán átfedések tapasztalhatók, hanem úgy tűnik, nagyjából azonos fogalmakról lehet szó. Hiszen, ha egy legálisan bejegyzett és alapvetően legálisan működő vállalat profitnövelés céljából a működése során különböző bűncselekményeket is elkövet, kimondható, hogy szervezett elkövetésről, szervezett bűnözésről beszélünk, amelyben az elkövetés háttérül szolgáló szervezetet a vállalati struktúra adja.

Mivel a fentiekben kifejtettek szerint a szervezett bűnözés igen tág fogalomnak tekinthető, amit a több mint 150 meghatározás is tükröz, és a vállalati bűnözés jóval szűkebb kategóriát képez, az átfedésekre tekintettel kijelenthető, hogy a szervezett bűnözés halmazán belül helyezkedik el a vállalati bűnözés mint a szervezett bűnözés egyik megjelenési formája. Esetenként egyes vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények kilóghatnak a szervezett bűnözésből, például ha olyan

³⁷ Inzelt Éva – Bezsényi Tamás: *A vállalati bűnözés jellemzőinek megértése: elméleti megfontolások és empirikus kutatás eredményei alapján*. Budapest, ELTE Eötvös, 2021.

³⁸ David O. Friedrichs: *Trusted Criminals: White Collar Crime in Contemporary Society*. 4th ed. Belmont, CA, Wadsworth Cengage Learning, 2010.

³⁹ B. Clinard – Peter Yeager: *Corporate Crime. Journal of Criminal Justice*, 9. (1981), 3. 253–255.

⁴⁰ Von Lampe (2016): i. m.

⁴¹ Zsigmond (2020): i. m.

lényeges fogalmi elem hiányzik, mint a rendszeresség, illetve a hosszabb időre irányuló elkövetési célzat (3. táblázat).

3. táblázat: Vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények

Palermói egyezmény elemei	Vállalati keretek között elkövetett bűncselekmények
bizonyos ideig való fennállás	Ez az elem, amely minden vállalati bűncselekmény esetén fennáll, mivel a vállalatok (gazdasági társaságok) nem egyszeri vagy rövid alkalomra jönnek létre.
három vagy több főből áll a csoport	Ha nem egyszemélyes vállalat (gazdasági társaság) vagy egyéni vállalkozás keretében követik el a bűncselekményt, fennáll ez az elem. Itt megjegyzendő, hogy nem csupán a vállalat tulajdonosai, tisztségviselői, tagjai számítanak a csoport tagjainak, hanem annak munkavállalói, amennyiben ismerik a bűncselekményi tevékenységet.
strukturált csoport nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására és nem alkalmoszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen	Minden vállalat megfeleltethető e kritériumnak. A vállalatok fennállása nem alkalmoszerű, illetve jellemző a strukturált felépítés, mindenkinek (munkavállalóknak, tisztségviselőknek) pontos szerepe van, és a tagság is (a munkavállalók is nagyrészt) állandó.
összehangolt működés	Minden vállalatra elmondható, hiszen a működést alapító okiratok szabályozzák részletesen szerte a világon, illetve a termelés előre meghatározott tervek szerint folyik.
cél súlyos (négy évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható) bűncselekmények elkövetése	Ez egyes államonként változhat.
közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve	A védett állat- és növényfajok kereskedelmének minden esetben ezek a céljai.

Forrás: a szerző szerkesztése

A táblázat alapján látható, hogy büntetőjogi dogmatikai szempontból a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelelőhetnek a vállalati bűnözés keretében megvalósított bűncselekmények.

6. Vállalati bűnözés az illegális vadkereskedelemben

Az illegális állat- és növénykereskedelemben az egyre inkább terjedő vállalati bűnözést számtalan kutatás igazolta. Az illegális szállításban például számtalan legálisan bejegyzett vállalat vesz részt, elemzések szerint az EU területén az illegális vadkereskedők több mint 30%-a legális szereplőként is jelen van a piacon.⁴² Ezek a vállalatok

⁴² Van Uhm (2016): i. m.

lehetnek törvényesen működő, nyilvántartásba vett állatkereskedelemmel foglalkozó cégek, állatkertek, cirkuszok, régiségboltok, divatáru-kereskedők vagy állattenyésztők, vagy bármilyen vállalkozás, amely tökéletes hátteret biztosít az illegális tevékenység leplezésére, az illegálisan beszerzett áruk tisztára mosására.⁴³

A vállalati bűnözés olyan formában jelenik meg az illegális vadkereskedelemben, hogy a cég leplezi az áru eredetét, és/vagy rejti az árut. A leplezés úgy valósulhat meg, hogy illegálisan szerzi be az árut orvvadászoktól, majd legális iratokkal igazolja, hogy a szállított vagy forgalmazott állat- vagy növény szállítmány tenyésztett vagy fogságban nevelt egyedekből áll.⁴⁴ Az engedélyeket vagy hamisítják, vagy ami biztonságosabb, a korrupciós csatornák felhasználásával szerzik be a hivatalos szervektől. A leplezésre remek példa, amikor a vadon élő tokhalból származó kaviárt legálisan bejegyzett cégek tenyésztett kaviárként csomagolják és viszik a nemzetközi piacra. Sok ilyen céget valamelyik orosz maffiaszervezet hozott létre és működtet.⁴⁵ Ez példázza azt a jelenséget, amikor a szervezett bűnözés fedővállalkozások létrehozásával leplezi tevékenységét.

A rejtés úgy valósulhat meg, hogy a törvényesen bejegyzett vállalat valamilyen legális áru szállítását, kereskedelmét jelöli meg fő tevékenységének, és ezt tünteti fel a szállítólevelekben, árukísérő okmányokban (például kőszobrok, gyümölcs stb.), és a védett állatokat, növényeket vagy azok származékát a legális áru közé vagy alá, mögé rejtve szállítják.

6.1. Vállalati bűnözés az illegális elefántcsont-kereskedelemben

Erről a tiltott üzletágról elmondható, hogy az egyik legjövedelmezőbbnek számít az illegális állatkereskedelemben, bár az UNODC legutóbbi, 2020-as jelentése szerint az elefántcsont feketepiaci ára jelentősen esett az elmúlt években.⁴⁶ Kenyában 2014-ben 148, 2018-ban már csak 54,5, Tanzániában 95, majd 2018-ban csak 40 amerikai dollár volt egy kilogramm. A jelentés szerint ennek pontos oka egyelőre nem ismert, további kutatásokat igényel, de elképzelhető, hogy a számtalan nemzetközi korlátozásnak köszönhetően esett vissza a kereslet.

Azonban továbbra is kijelenthető, hogy nemzetközi szervezett bűnözői szindikátusok foglalkoztak és foglalkoznak is e tevékenységgel. Az UNODC egy korábbi 2016-os elemzése szerint egyes afrikai terrorszervezetek az elefántcsont-kereskedelmet tartják ellenőrzésük alatt, amelyből jelentős bevételük származik.⁴⁷

Az elefántcsont megmunkálásának több mint ezeréves hagyománya él a távolkeleten, ezért az elefántok vadászata Ázsiában egykor óriási méreteket öltött, míg nem

⁴³ Wyatt – Van Uhm – Nurse (2020): i. m.

⁴⁴ Tanya Wyatt: *Wildlife Trafficking: A Deconstruction of the Crime, the Victims, and the Offenders*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2013.

⁴⁵ Van Uhm – Siegel (2016): i. m.

⁴⁶ UNODC (2020): i. m.

⁴⁷ UNODC (2016): i. m.

Ázsia több területén teljesen kihaltak. Az óriási felvevőpiac igényének kielégítésére újabb források után kellett nézni.

Számtalan kormányközi szervezet (UNODC, Interpol), illetve NGO (TRAFFIC) ír a szervezett bűnözés illegális elefántcsont-kereskedelemben való részvételéről.⁴⁸ Az egyes források szerint nemzetközi szervezett bűnözői szindikátusok irányításával zajlik az illegális kereskedelem elsősorban Afrikából Ázsiába.

A jelentések nagy része nem tér ki arra, hogy a szervezett bűnözés milyen formában vesz részt az illegális elefántcsont-kereskedelemben, milyen típusú bűnszervezetek irányítják és milyen módon, csupán megemlítik a szervezett bűnözés részvételét.

A fejezethez olyan sikeresen megoldott bűnügyekről szóló beszámolókat, jelentéseket vizsgáltam meg, amelyekben nemzetközi illegális elefántcsont-kereskedelemmel foglalkozó bűnszervezetek ellen lefolytatott nyomozások eredményeit tárták fel.⁴⁹

Íme, táblázatos formában egy sikeresen felderített ügy lényeges adatai, amely háttérben törvényesen bejegyzett vállalatok álltak (4. táblázat).

4. táblázat: Illegális elefántcsont-csempészettel foglalkozó bűnszervezet

A csoport vezetőjének neve	Bayon Muyumba
Az ügy keletkezésének ideje	2009
A csoport tevékenységének időintervalluma	2008–2009 (valószínű, még 2008 előtt megkezdték tevékenységüket, azonban a nyomozás csak eddig tárta fel az aktivitásukat)
Forrásországok	Tanzánia, Mozambik
Tranzitországok	Egyesült Arab Emírségek, Malajzia
Célszágok	Fülöp-szigetek, Vietnám
Szállítmány elfogásának helye	Fülöp-szigetek, Vietnám
Az elfogott szállítmány mennyisége	10,6 tonna (2 szállítmány)
Csempészet módszere	Áru hamis megjelölése (műanyag hulladékként feltüntetve) hajókkal szállították az elefántcsontot
Fedővállalkozások	Puja Ltd., Team Freight Tanzania, Kigoma M.N. Enterprises, Uplands Frewarders és a Nectar Logistics Ezeknek a cégeknek a neve alatt folyt a hajós szállítás Afrika és Ázsia között
Korrupciós kapcsolatok	Tanzániai Vámhivatal 6 tisztviselőjét tartóztatták le, akik illegálisan pecsételték le a szállítókonténereket Egy tanzániai parlamenti képviselő neve is felmerült (Abdurahman Kinana)

Forrás: szerző saját készítése

⁴⁸ Chris Batt – Jenny Feltham – David Becker: *Enhancing the Detection, Investigation and Disruption of Illicit Financial Flows from Wildlife Crime*. Research report. Asia/Pacific Group on Money Laundering – UNODC, 2017; Interpol: *INTERPOL's Largest Operation Combating Illegal Ivory Trafficking Targets Criminal Syndicates* (2012. június 19.)

⁴⁹ Environmental Investigation Agency (EIA): *Vanishing Point – Criminality, Corruption and the Devastation of Tanzania's Elephants*. (2014. november 6.).

6.2. Vállalati bűnözés az illegális hullókereskedelemben

Az UNODC 2016-os jelentése szerint a védett fajok nemzetközi illegális szállításában leginkább jellemző állatok egyes hullófajok, így a krokodilok, gyíkok, kígyók, tengeri és édesvízi teknősök.⁵⁰ Ez a trend az UNODC újabb 2020-as jelentésének elkészültéig nem változott.⁵¹ A hullókkal való illegális kereskedelem többféle célt szolgálhat:⁵²

- egyes hullófajok (kígyófajok, gyíkfajok) bőréből vagy páncéljából (teknősfajok) a divatcégek vagy dekorációs cégek készítenek különböző termékeket;
- egyes hullófajok húsából élelmiszerek, ételek készülnek, vagy egyes kígyófajok mérgeből gyógyszerek vagy gyógyhatású készítmények;
- élő hullókat egzotikus házi kedvencként adnak el egyes állatkereskedők.

A jelentés szerint egyes hullófajok bőréből készült termékeket (kézitáskák, pénztárcák, övek, cipők) foglalnak le a hatóságok szerte a világon, de nem sokkal maradnak el az élve csempészett állatok sem.

6.2.1. A nemzetközi illegális hullókereskedelem útvonalai és ellátóláncai

Az élő hullókkal való illegális kereskedelem forrásai: Délkelet-Ázsia, Dél-Ázsia, Közép-Ázsia és Kelet-, valamint Dél-Afrika egyes országai. A World WISE adatbázis szerint India az egyik vezető forrásországnak tekinthető.

Ezeket a hullókat jellemzően a helyiek gyűjtik be élve, leginkább eseti jelleggel, másodlagos jövedelemforrásként, és tartják otthonukban mindaddig, míg egy közvetítő személy nem veszi át tőlük. A láncolat ezen kezdeti szintjén még nagyon alacsony áron 1 és 15 dollár áron veszik meg a helyi orvvadászoktól az élő hullókat. Mire azonban a láncolat végén álló fogyasztókhoz kerül, az ár több mint ezerszere-sére 1000 és 2000 dollárra emelkedik.

A közvetítők sok esetben a legálisan bejegyzett vállalatoknak adják tovább a befogott állatokat. Ezek a cégek tenyésztőüzemként vannak regisztrálva, azonban valójában nem ezeknek a fajoknak a tenyésztésével (ami legális lenne), hanem az élve befogott példányok kereskedelmével foglalkoznak. A tenyészüzemekben csak a befogott példányokat tartják a szállításig. A szállítás már a „tisztára mosott” állatokkal zajlik, amelyek a kísérő okmányok szerint tenyésztett példányok, és így már legálisan kerülnek a célországokba sokszor kisállat-kereskedőkhöz.

A TRAFFIC még 2006-ban végzett kutatást abban a tárgyban, hogy mennyire érvényesül a korlátozó szabályozás. Ezért tíz különböző tenyészüzemet látogattak

⁵⁰ UNODC (2016): i. m.

⁵¹ UNODC (2020): i. m.

⁵² M. L. Samedí – D. T. Iskandar: Freshwater Turtle and Tortoise Conservation and Utilization in Indonesia. In Peter P. van Dijk – Bryan L. Stuart – Anders G. J. Rhodin (szerk.): *Asian Turtle Trade: Proceedings of a Workshop on Conservation and Trade of Freshwater Turtles and Tortoises in Asia*. Chelonian Research Monographs, No. 2. 2000. 106–111.

meg, ahol a beszélgettek a személyzettel, illetve felmérték, hogy az üzem mennyire alkalmas egyes hullófajok fogságban való tenyésztésére. A tíz üzem közül csak mindössze kettőben találtak olyan szakképzett személyzetet és felszerelést, amely megfelelő lehet ilyen tevékenység kereskedelmi szinten való végzésére. Az üzemek nagy részében a foglalkoztatott személyzet is beismerte, hogy csak fedőállalkozásként működnek, és gyakorlatilag nagyrészt vadon befogott hullókkal kereskednek. Ráadásul a hatóságok felé leadott hivatalos jelentésekben is olyan mennyiségű eladott hullőegyedszám szerepel (például 2000 egyed évente), amely irreális, ennyi egyedet az üzem nem lett volna képes kitenyészteni, sőt, volt olyan hely, ahol egyetlen tenyésztésre tartott példányt sem lehetett találni, pedig a leadott jelentések szerint ezres nagyságrendben küldtek exportra különböző hullókat. Mindezek alapján jutott arra a következtetésre a TRAFFIC, hogy Indonéziából javarészt továbbra is vadon befogott hullókat exportálnak az EU egyes országaiba oly módon, hogy valótlan tartalmú kísérő okiratokon tenyésztett példánynak tüntetik fel ezeket az állatokat.

A szakirodalom szerint e fajok vadon való befogása előnyösebb a kereskedők számára, mivel a nőstények⁵³ elég sokára, körülbelül 2-3 éves korukra lesznek ivarérettek, illetve viszonylag hosszú a vemhességi idő míg a tojásaikat lerakják, és kevés utódot hoznak létre, költséges a tenyésztésük, vagyis hosszú idő alatt térül meg a befektetett pénz. Ezért egyes kereskedők fantomcégeket alapítanak, amelyek tevékenységi köreként hullőtenyésztést határoznak meg, de valójában vadon befogott hullókkal kereskednek illegálisan.

7. Szervezetlen hálózatok (*networks*) az illegális vadkereskedelemben

7.1. Szervezetlen bűncselekmények

A nemzetközi szakirodalom⁵⁴ az illegális vadkereskedelem harmadik csoportos elkövetési formájaként a szervezetlen hálózatok csoportját jelöli meg (*disorganised crime networks*). Ez alatt azokat a csoportokat érti, amelyek több országot érintően végzik a különböző védett fajok kereskedelmét, csempészetét: például a csempészapparátus, amelynek összetétele gyakran változik, néha ideiglenes. Az ilyen csempészálózatok tagjai közötti kapcsolat laza, nem mindig állandó. A csoport rugalmasan reagál a különböző társadalmi-gazdasági, politikai és ökológiai változásokra, ezzel keresi a lehetőséget az illegális tevékenységének minél hatékonyabb és jövedelmezőbb kifejtésére.⁵⁵ Így a klasszikus értelemben vett hierarchikus szervezett

⁵³ A. D. Griffiths: Demography and Home Range of the Frillneck Lizard, *Chlamydosaurus Kingii* (Agamidae), in Northern Australia. *Copeia*, (1999), 4. 1089–1096.

⁵⁴ Wyatt (2020): i. m.

⁵⁵ Zygmunt Bauman: *Liquid Modernity*. Hoboken, John Wiley & Sons, 2013; Carlo Morselli: *Inside Criminal Networks*. New York, Springer, 2009

bűnözői csoportnál ezek az entitások jóval rugalmasabbak személyi összetételük tekintetében.

Ezek a csoportok egymástól különbözők, a leginkább sokszínűek, nehezen homogenizálhatók, a nemzetközi jellegű, csoportosan megvalósuló illegális állat- és növénykereskedelemben az egyes csoportok közötti legnagyobb eltérések itt tapasztalhatók. Az ilyen hálózatok gyakran kapcsolódnak a vállalati bűnözés keretén belül megvalósuló bűncselekményekhez, vagy hierarchikus bűnszervezetek tevékenységéhez.

Kriminológiai értelemben a szakirodalom alapvetően nem tekinti szervezett bűnözésnek ezeket a hálózatokat. Érvelésük szerint bár lehetséges, hogy rendelkeznek valamilyen struktúrával, azonban nem alkalmaznak erőszakot eszközként, és gyakran nem területi alapon, magasan szervezett vagy monopolisztikus helyzetben lévő entitások ezek.⁵⁶

A palermói egyezményt alapul véve büntetőjogi értelemben azonban még árnyaltabb a kép. Ha az ellátó láncolat egyes tagjai egymást nem, vagy alig ismerik, az üzleti kapcsolat csupán alkalomszerű, vajon megállapítható-e az egyezményben megfogalmazott szervezett bűnözői csoportjának fogalma? Nem csupán dogmatikai szempontból lényeges ez a kérdés. Mert igaz ugyan, hogy a szakirodalom és a büntető bírói gyakorlat szerte a világon társadalomra veszélyesebbnek tartja az egyértelműen szervezett bűnözői csoportban (bűnszervezetben) való elkövetést, de a rugalmas személyi összetételű, egymáshoz lazán kapcsolódó, ámde nemzetközi szinten működő csoportok, hálózatok veszélyét nem ismerik fel. E csoportok létének egyik veszélye az ellenük való hatékony fellépés hiánya. Felderítési és bizonyítási szempontból sokkal nehezebb egy olyan ellátó láncolat minden egyes tagját felderíteni és annak működését megszüntetni, amelyben a tagok egymást nem vagy alig ismerik, a lehetőségek alapján változik a kapcsolatuk, inkább eseti, mint az olyan csoportok esetében, ahol állandó, szoros a kapcsolat. Ezek a hálózatok tovább élhetnek, ha egy-egy tagot a hatóságok elfognak, a rugalmas hálózat gyorsan talál másik szereplőt. Az ellátóláncolat nem szűnik meg, míg a merevebb szervezeteknél (klasszikus hierarchikus és vállalati keretek között való szervezett elkövetés) akár az egész csoport bukásával az egész ellátólánc kiiktatható.

A hálózatok tagjai sokszor opportunisták egyének: teherautó-sofőrök, korrupt hivatalnokok, futárok, akik alig vagy egyáltalán nem ismerik egymást, kapcsolatuk alkalomszerű.⁵⁷ A szakirodalom az ebbe a kategóriába tartozó csoportoknál a minden esetben jellemző opportunistát, alkalomszerűséget jelöli meg. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy nehezen meghatározható, hogy mit is értünk opportunisták, alkalomszerű elkövetésen, mi tartozhat ebbe a kategóriába, hol van az a határ, amelyet átlépve már nem alkalomszerűséggel, hanem bizonyos fokú rendszerességgel találkozunk. Az mindenképpen alkalomszerű, ha valaki ötletszerűen, életében egyszer

⁵⁶ Peter Reuter: *Disorganized Crime – The Economics of the Visible Hand*. Washington, National Institute of Justice, 1983.

⁵⁷ Wyatt (2020): i. m.

orvvadászik, vagy kereskedik védett fajokkal jó üzlet reményében. Még az is, ha ezt úgy teszi többször, hogy például utazásai alkalmával hoz nagyobb mennyiségben védett fajokat vagy abból készült terméket, és azt mindig másnak adja el. Azonban, ha valaki évente (szezonális jelleggel) teszi ezt, álláspontom szerint már rendszerességnek nevezhető, még akkor is, ha mindig másnak adja el ezeket a termékeket, akit éppen talál. Ez utóbbi esetben a bűnszervezet még nem, csupán a rendszeresség állapítható meg, mivel a másik fogalmi elem, az összehangoltság hiányzik.

7.2. A nemzetközi illegális tobzskakereskedelemtől általában

A tobzskák az emlősök osztályába tartozó állatok, amelyeknek nyolc alfaja ismert: ebből négy az ázsiai kontinensen, négy pedig az afrikai kontinensen él.⁵⁸

Nagyjából 10 évvel ezelőtt még relatív kevés ember tudta pontosan, hogy mi is az a tobzskó,⁵⁹ de az utóbbi években az illegális vadkereskedelem egyik ikonjává vált a médiában,⁶⁰ és a tobzskó a jelenlegi adatok szerint az egyik leginkább keresett faj a veszélyeztetett állatok listáján szereplő fajok közül.⁶¹

A tobzskákat három célból keresik a világon:

- bőre miatt, amelyet felhasználnak az exotikus bőrkereskedelemben;
- pikkelyei miatt, amely az úgynevezett *traditional chinese medicine* (TCM), azaz a hagyományos kínai orvoslás egyik gyógyszereként szerepel. Az orrszarvú-tülökhöz hasonlóan immáron évezredek óta használják: a hagyomány szerint a vérkeringésre, az anyatej kiválasztására, bőrbetegségekre és a mellrák megelőzésére igen hatékony;
- illetve fogyasztják húsa miatt is mint ínycsöveget.

A nagy kereslet következtében a tobzskák száma jelentősen csökkent a múlt század végére. A faj fennmaradása érdekében a tobzskát a CITES felvette a veszélyeztetett fajok listájába még 1975-ben a washingtoni egyezmény III. számú mellékletébe, majd 1995-től a II. számú mellékletbe, és 2015-től már a különösen veszélyeztetett fajokat tartalmazó I. számú mellékletbe, azaz a faj bármely egyedének befogása, azzal való kereskedelem teljesen tiltott (CITES-egyezmény).⁶²

Az illegális ellátóláncban, mint minden illegális termék ára, a tobzskó feketepiaci ára is jelentősen emelkedik a következő lépcsőfoknál. Így például forrásországokban

⁵⁸ UNODC (2020): i. m.

⁵⁹ Mingxia Zhang et al.: Illegal Pangolin Trade in Northernmost Myanmar and its Links to India and China. *Global Ecology and Conservation*, 10. (2017). 23–31.

⁶⁰ Lauren A. Harrington – Neil D’Cruze – David Macdonald: Rise to Fame: Events, Media Activity and Public Interest in Pangolins and Pangolin Trade, 2005–2016. *Nature Conservation*, 30. (2018), 107–133.

⁶¹ Alex Aisher: Scarcity, Alterity and Value: Decline of the Pangolin, The World’s Most Trafficked Mammal. *Conservation and Society*, 14. (2016), 4. 317–329; Lalita Gomez – Boyd Leupen – Tiau Kiu Hwa: The Trade of African Pangolins to Asia: A Brief Case Study of Pangolin Shipments from Nigeria. *Traffic Bulletin*, 28. (2016), 1. 3–5; John D. Sutter: The Most Trafficked Mammal You’ve Never Heard of. *CNN*, 2014.

⁶² European Commission Directorate General for the Environment (2010): i. m.

7 dollártól 13 dollárig kaphatnak az orvvadászok egy kilogramm tobzoskáért, de ez az ár megsokszorozódik a lánc végére, a célországban a fogyasztói ár már 250 dollár is lehet.⁶³

7.3. Az illegális ellátólánc Afrikából Ázsiába

Az ENSZ 2018-ban végzett terepkutatást Ugandában és Kamerunban, amely megállapította, hogy kezdetben a tobzoskavadászatot a helyi, falusi emberek saját, esetleg lokális kereslet kielégítése céljából végezték. A nemzetközi igények jelentkezésével alakult ki a nemzetközi hálózat (4. ábra). Megjelentek a tehetősebb helyi kereskedők, közvetítők, akik tömegesen vásárolják fel az elejtett állatokat, és szállítják a városokba, ahol ázsiai kereskedőknek adják tovább.⁶⁴ Manapság már nem ritka jelenség, hogy a helyi közösség tagjai, a földművesek tobzoskavadászattal is foglalkoznak, hiszen ez a tevékenység, ellentétben a nagyvadak elejtésével (elefánt, orrszarvú), nem igényel különösebb speciális felszerelést, lőfegyvereket. A nemzetközi illegális kereskedelmi láncolatba újonnan belépő vadászoknak mindössze 3–5 dollár költséget jelent a felszerelés (különböző állatcsapdák), és az elejtett kisebb állatok darabjáért 8–13 dollárt kaphatnak, míg a nagyobb példányokért akár 25–30 dollárt is. Ugandában egy gyakorlott vadász képes akár 20 állatot is elejteni egy nap.⁶⁵

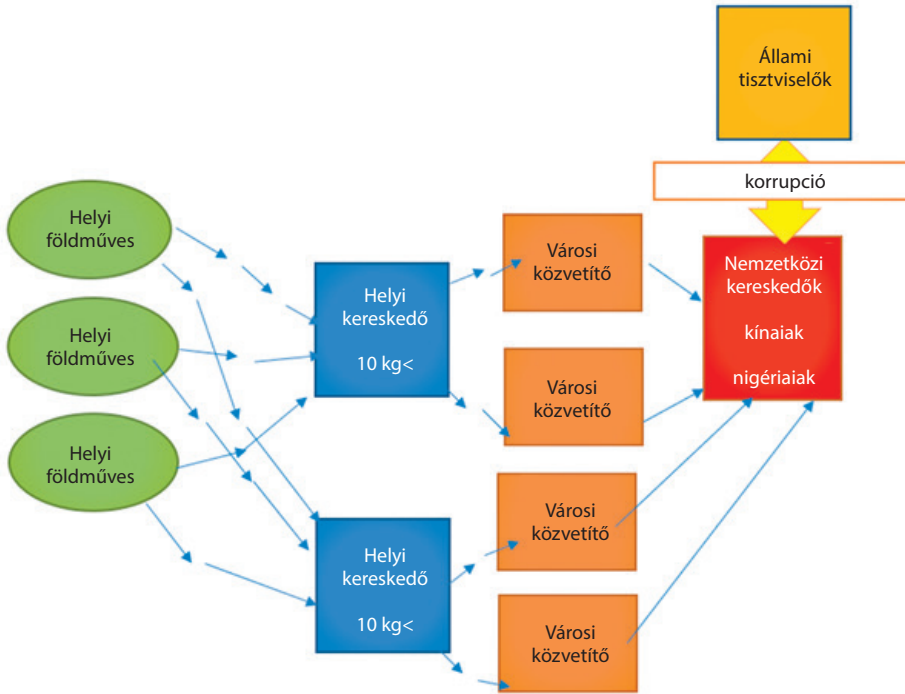
A vadászok után a nemzetközi kereskedelmi láncban a következő állomás a helyi kereskedők. Ahogyan az ábrán látható (szaggatott nyíl), a helyi vadászok és kereskedők kapcsolata lazább, inkább eseti jellegű, változó, hogy az orvvadász éppen melyik helyi kereskedőnek adja el zsákmányát. A helyi kereskedőkre jellemző, hogy amikor a vadászoktól legalább 10 kg tobzoskapikkelyt felvásárolnak, az árut a városokba viszik. Ezek a helyi kereskedők kisebb helyi üzletek tulajdonosai (néhány esetben nők), vagy helyi hatósági emberek, akiknek elegendő készpénz mindig rendelkezésükre áll, hogy a vadászoktól vásároljanak. Ebből következően alappal feltételezhető a rendszeresség, hiszen az orvvadászoknak egyszerűbb a már általuk korábban megismert, könnyen megtalálható kereskedőhöz vinni az árut. Ezek a helyi kereskedők a városban a láncolat következő szintjén lévő városi közvetítőknél (kereskedőknél) adják tovább a pikkelyeket (nigériaiak vagy kongóiak). A kapcsolatot itt is szaggatott nyíllal jelöltem, ami arra utal, hogy még ez sem tekinthető állandó jellegűnek, itt is változó, kivel áll összeköttetésben a helyi kereskedő. Ezek a közvetítők már a *nemzetközi szinten működő kereskedőkkel* állnak közvetlen kapcsolatban, akik rendszerint kínaiak vagy nigériaiak, és ez a kontaktus állandónak tekinthető, hiszen a közvetítők a nemzetközi kereskedők keze alá dolgoznak. Ezek a kereskedők tehetősebb emberek, és gyakran magasabb szintű politikai kapcsolatokkal rendelkeznek, amelynek segítségével biztosítva van illegális tevékenységük.

⁶³ UNODC (2016): i. m.

⁶⁴ UNODC (2020): i. m.

⁶⁵ UNODC (2020): i. m.

Korrupciós kapcsolatukat a sárga nyíl jelzi. Ezek a személyek lehetnek azok a külföldi üzletemberek, akik az afrikai ország fejlesztési projektjének megvalósítása céljából érkeztek az országba.⁶⁶

4. ábra: Nemzetközi illegális ellátólánc a tobzoskakereskedelemben

Forrás: a szerző szerkesztése

Az illegális kereskedelmi láncolatban részt vevő személyek száma 5-től akár 15 főig terjedhet. Jellemzően mire a tobzoskapikkely eljut az orvvadászoktól a láncolat végén lévő fogyasztókig, a fekete piaci ára akár több mint tízszerese is lehet.

A következő állomás a csempészet–szállítás. Ez történhet hajóval, légi vagy szárazföldi úton is, néha postai küldeményként adják fel. A hajóval történő szállítás jellemzően nagyobb tételben lehetséges. Sok esetben fagyasztott hús közé rejtik a szállítmányt.⁶⁷ Volt arra is példa, hogy viaszgyertyákba öntve rejtették el.⁶⁸ Jellemző még, hogy leforrasztott acélhordókban szállítják hamis kíséző iratokkal. Nem ritka, hogy egész konténernyi pikkelyt szállítanak műanyag hulladék közé rejtve, a kíséző

⁶⁶ UNODC (2020): i. m.

⁶⁷ Samuel Osborne: Record Haul of Pangolin Scales Seized along with Hundreds of Ivory Tusks in Hong Kong. *Independent*, 2019. február 2.

⁶⁸ Local Development Partners Group in Uganda: *3.2 Tons of Ivory and 423 Kg of Pangolin Scales Seized through EU Support*. (2019. április 2.).

okmányokon is csupán a „műanyag hulladék” megjelölés szerepel.⁶⁹ Eddig az egyik legnagyobb tobzskapikkely-szállítmányt (6 t) hajón, lezárt konténerben szállították be Afrikából Malajziába, a kísérő okmányon „kesudió”-t jelöltek meg.⁷⁰

A célországokban (főleg Kína) a kínai nemzetiségű nemzetközi kereskedők illegális piacokon, vagy legális üzletekben álnéven értékesítik az afrikai forrásországi ár 10-15-szöröséért (1 kg szárított pikkely 250–300 dollár között mozog) a szárított tobzskapikkelyeket,⁷¹ de az online rendelés is elterjedt.

A 2019-es lefoglalási adatok szerint a hajóval történő kontinensek közötti illegális szállítmányok kiindulópontja Nigéria, míg fő célországként Vietnám jelenik meg.

Az illegális elefántcsont-kereskedők sok esetben tobzskapikkelyeket is csempésznek az elefántcsont mellett, amelyekről szintén a lefoglalási adatok tanúskodnak. Az ENSZ-kutatás során több kereskedő nyilatkozott úgy, hogy a hatóságok nem tekintik olyan súlyos bűncselekménynek a tobzskapikkelyekkel való illegális kereskedelmet, mint az elefántcsonttal való kereskedelmet, így azzal szemben ritkábban lépnek fel, ezért többen kezdtek el inkább tobzskával foglalkozni. Úgy tűnik, hogy az illegális elefántcsont-kereskedelem kezd visszaesni Kamerunban és Ugandában, míg a tobzoska ára felfelé ível 2017 óta.

8. Hibrid típusú szervezett bűnözői csoportok

A „hibrid” struktúra alatt azt értem, amikor az előzőkben vázolt rendszerekből kettő vagy akár három keveredik valamely ellátóláncolatban, amelyek gyakran előfordulhatnak. Ez történhet úgy, hogy egy laza hálózat működik az ellátólánc elején (orvvadászok, kereskedők kapcsolata), majd egy bizonyos szinten belép valamely hierarchikus bűnszervezet, amelyen keresztül végül a termék a fogyasztókhöz jut. Megfigyelhető ez az illegális kaviárkereskedelem egyik formájánál, amikor az orvhalászoktól a kereskedőig, közvetítőig még egy mellérendeltségi láncon keresztül jut el a termék valamely orosz maffiaszervezet tagjához.⁷² De ugyanígy példa lehet erre, amikor a laza hálózat egyes tagjait sarcolja egy maffiaszervezet.

A vállalati és hierarchikus bűnözés szimbiózisára lehet példa, amikor egy orosz maffiaszervezet tokhaltenyésztő vállalatokat, telepeket vásárol fel azért, hogy ezzel fedezze a vadon befogott tokhalakból származó kaviárral való kereskedelmet.⁷³ A telepeken igazából tenyésztés nem folyik, ott csupán a vadon befogott példányokat tárolják a feldolgozásig. Ugyanígy említhető példa az illegális elefántcsont-kereskedelem, ha a nagy tételben csempésztett elefántcsontot valamely olyan fedő vállalat végzi, amely az egyik kínai maffiaszervezet tulajdonában áll (persze strómanokat jegyeznek be

⁶⁹ Justin Doom: 7.5 Tons of Ivory, Pangolin Scales Seized in Vietnam. *abc News*, 2019. június 14.

⁷⁰ Elizabeth C. Alberts: Malaysian Authorities Seize Record 6 Tons of African Pangolin Scales. *Mongabay*, 2020. április 7.

⁷¹ Van Uhm (2016): i. m.

⁷² Van Uhm – Siegel (2016): i. m.

⁷³ Van Uhm (2016): i. m.

tulajdonosnak). Erre vonatkozó egyértelmű, konkrét bizonyítékot a sikeres felderítésekről szóló jelentésekben nem találtam.

A laza hálózatok és a vállalati bűnözés együttélése megfigyelhető az illegális tobzskakereskedelemben is. Előfordul, hogy azon a szinten, ahol a kínai nemzetközi kereskedők lépnek be, tulajdonképpen ennek a kereskedőnek szállító vállalatának keresztül jutnak el a termékek a célországba. Különösen igaz lehet ez akkor, ha a száritott tobzskapikkelyeket nagy tételben, több tonna mennyiségben hajókonténerekben szállítják, hamis kísézőokmányokkal. Ilyen több tonnás hajókonténernyi áru lefoglalására számtalan gyakorlati példa van.

Végül mindhárom struktúra együttesen lehet jelen akkor, ha ez utóbbi kereskedő, akinek vállalata az illegális szállítást végzi, tulajdonképpen valamely kínai maffiaszervezet egyik embere.

9. Összefoglalás

A védett állat- és növényfajok nemzetközi illegális kereskedelme súlyosan veszélyezteti a Föld élővilágának biodiverzitását, ezenkívül további társadalomra veszélyessége abban rejlik, hogy olyan súlyos járulékos bűncselekmények kapcsolódnak hozzá, mint a korrupciós bűncselekmények (vesztegetés), illetve pénzmosás, amelyek országok és térségek biztonságát és stabilitását veszélyeztetik. Ennek megfelelően a hatékony fellépés kiemelt prioritást kell élvezzen. Abban valamennyi világszervezet (ENSZ, Interpol, Europol, WWF, TRAFFIC stb.) egyetért, hogy a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében a nemzetközi szervezett bűnözés jelentős szerepet vállal. Amikor szervezett bűnözésről írnak a nemzetközi tudományos szakirodalom és a nemzetközi szervezetek jelentései, a palermói egyezményben megfogalmazott szervezett bűnözői csoport fogalmat tekintik alapnak. Ahogy a cikkben utaltam erre, ez nehézséget okoz a jelenség elleni fellépésben, mivel a szervezett bűnözői csoport és a szervezett bűnözés fogalmát sok esetben összemossák, mintegy szinonim fogalomként tekintenek mindkettőre. Ezenkívül kevés konkrét olyan jelentést vagy cikket lehet találni a nemzetközi szakirodalomban, amely részletesen elemezné, hogy milyen struktúrájú, munkamegosztású szervezett bűnözői csoportok vesznek részt e tevékenységben, csupán annyit írnak, hogy a szervezett bűnözés bonyolítja e tevékenységet.

Ebben a cikkben arra kívántam rávilágítani, hogy mennyire árnyalt a kép, milyen sokféle struktúrával és munkamegosztással rendelkező szervezett bűnözői csoport létezik, amelyek tevékenysége országokon és kontinenseken átível, és sokukról sem az eljáró rendészeti szervek, sem nemzetközi hírű kutatók nem is gondolják, hogy a palermói egyezmény szervezett bűnözői csoport fogalmának megfelelőeknek.

A közhiedelemben és sajnos gyakran egyes szakemberek körében is elterjedt az a téves nézet, hogy a szervezett bűnözői csoportok merev hierarchia alapján felépülő, maffia típusú szervezetek, amelyeket egy keresztapa irányít, aki alatt

alvezérek és katonák tevékenykednek. Amint a cikk alapján látjuk, a védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmében kevésbé jellemzők az ilyen típusú szervezetek: vannak ugyan területek (illegális orrszarvútülök-, kaviárkereskedelem), ahol tisztán jelen vannak, azonban az esetek nagy részében legális vállalatok vagy laza szerkezetű hálózatok, illetve a három típus keveréke bonyolítja e tevékenységet. Látható, hogy a vállalati, laza hálózatban, illetve hibrid struktúrában való működés is megfelelhet a szervezett bűnözői csoportok fogalmának. Amint a cikkben utaltam rá, sokszor nehezebb a laza szerkezetű hálózatok elleni fellépés, egyrészt mert a hatóságok (sokszor a szakirodalom is ezen az állásponton van) szerint ezek nem szervezett bűnözői csoportok, másrészt mert egy-egy résztvevő (orvvadász, kereskedő, csempész stb.) kiesése, letartóztatása esetén a hálózat zökkenőmentesen tovább működik, hiszen könnyen pótolhatók az egyes tagok. Míg a hierarchikus bűnszervezetek esetén egy-egy magasabb szinten elhelyezkedő alvezér, vagy a legmagasabb vezető kiesése okozhat zavarokat a működésben, vagy egy szervezet teljes összeomlását is eredményezheti. Nehézség továbbá az ilyen szervezetek elleni fellépés azért is, mert míg a hierarchikus szervezeteknél a tagok között szoros a kapcsolat, egymást jól ismerik, és a világszerte alkalmazott nyomozástaktikai eszközökkel (például vádalku) egymást buktathatják le a tagok, elindítva ezzel a dominóeffektust, amely a szervezet vezetőjéig elérhet, és a teljes szervezet összeomlását okozhatja. Ezzel szemben a laza hálózatoknál a tagok kapcsolata nagyon eseti jellegű, egymás dolgairól keveset tudnak, változó a láncolat következő tagjának személye is, így ennek köszönhetően a fentiekben vázolt taktika nem, vagy nehezen kivitelezhető.

Az ilyen nemzetközi szinten működő bűnszervezetek elleni fellépésben további nehézség a határokon, kontinenseken átnyúló bűnözői kapcsolatrendszer, és az ehhez szükséges szoros bűnügyi együttműködések hiánya. A példaként felhozott sikeresen megoldott, kontinenseken átívelő, nemzetközi jellegű ügyekben minden esetben szoros bűnügyi együttműködés és információcseré működött az érintett országok hatóságai között.

Ezen entitások elleni hatékony fellépés kulcsa az érintett országok szoros bűnügyi együttműködése, a bűnszervezetek struktúrájának, működésének további kutatása, elemzése és a korrupció visszaszorítása lehetne.

IRODALOMJEGYZÉK

- Aisher, Alex: Scarcity, Alterity and Value: Decline of the Pangolin, the World's Most Trafficked Mammal. *Conservation and Society*, 14. (2016), 4. 317–329.
- Alberts, Elizabeth C.: Malaysian Authorities Seize Record 6 Tons of African Pangolin Scales. *Mongabay*, 2020. április 7. Online: <https://news.mongabay.com/2020/04/malaysian-authorities-seize-record-6-tons-of-african-pangolin-scales/>
- Batt, Chris – Jenny Feltham – David Becker: *Enhancing the Detection, Investigation and Disruption of Illicit Financial Flows from Wildlife Crime*. Research report. Asia/Pacific Group on Money Laundering – UNODC, 2017.
- Bauman, Zygmunt: *Liquid Modernity*. Hoboken, John Wiley & Sons, 2013.

- Christy, Brian: Convicted Drug Dealer Indicted for Selling Rhino Horns. *National Geographic*, 2014. április 18. Online: www.nationalgeographic.com/science/article/140417-rhino-horn-drugs-weapons-cartel-arrest-smuggling
- Clinard, B. – Peter Yeager: Corporate crime. *Journal of Criminal Justice*, 9. (1981), 3. 253–255. Online: [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(81\)90075-1](https://doi.org/10.1016/0047-2352(81)90075-1)
- Curtis, Glenn – Rexford Hudson – Seth Elan – Nina Kollars: Transnational Activities of Chinese Crime Organizations. *Trends in Organized Crime*, 7. (2002), 19–57. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-002-1011-4>
- Davies, Pam – Tanya Wyatt: *Crime and Power*. Cham, Switzerland, Palgrave Macmillan, 2021. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-57314-0>
- Doom, Justin: 7.5 Tons of Ivory, Pangolin Scales Seized in Vietnam. *abc News*, 2019. június 14. Online: <https://abcnews.go.com/International/75-tons-ivory-pangolin-scales-seized-vietnam/story?id=63708125>
- Economic and Social Council United Nations: Illicit Trafficking in Protected Species of Wild Flora and Fauna ECOSOC Resolution 2003/27 ECOSOC.
- Environmental Investigation Agency (EIA): *Vanishing Point – Criminality, Corruption and the Devastation of Tanzania's Elephants*. (2014. november 6.). Online: <https://eia-international.org/report/vanishing-point-criminality-corruption-and-the-devastation-of-tanzanias-elephants/>
- European Commission Directorate General for the Environment: *Wildlife Trade Regulations in the European Union: An Introduction to CITES and Its Implementation in the European Union*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2010. Online: <https://doi.org/10.2779/21758>
- Europol: *European Organised Crime Groups Active in Trafficking Endangered Species* (2011).
- Friedrichs, David O.: *Trusted Criminals: White Collar Crime in Contemporary Society*. 4th ed. Belmont, CA, Wadsworth Cengage Learning, 2010.
- Gomez, Lalita – Boyd Leupen – Tiau Kiu Hwa: The Trade of African Pangolins to Asia: A Brief Case Study of Pangolin Shipments from Nigeria. *Traffic Bulletin*, 28. (2016), 1. 3–5.
- Griffiths, A. D.: Demography and Home Range of the Frillneck Lizard, *Chlamydosaurus Kingii* (Agamidae), in Northern Australia. *Copeia*, (1999), 4. 1089–1096. Online: <https://doi.org/10.2307/1447984>
- Harrington, Lauren A. – Neil D'Cruze – David Macdonald: Rise to Fame: Events, Media Activity and Public Interest in Pangolins and Pangolin Trade, 2005–2016. *Nature Conservation*, 30. (2018), 107–133. Online: <https://doi.org/10.3897/natureconservation.30.28651>
- Interpol: *INTERPOL's Largest Operation Combating Illegal Ivory Trafficking Targets Criminal Syndicates* (2012. június 19.). Online: www.interpol.int/News-and-Events/News/2012/INTERPOL-s-largest-operation-combating-illegal-ivory-trafficking-targets-criminal-syndicates
- Inzelt Éva – Bezsenyi Tamás: *A vállalati bűnözés jellemzőinek megértése: elméleti megfontolások és empirikus kutatás eredményei alapján*. Budapest, ELTE Eötvös, 2021. Online: www.eltereader.hu/media/2021/04/Inzelt-Bezsenyi-A-vallalati-bunozes_web.pdf
- IUCN: *Sturgeon More Critically Endangered than Any Other Group of Species*. International Union for Conservation of Nature (IUCN). 2010. Online: www.iucn.org/content/sturgeon-more-critically-endangered-any-other-group-species
- Lagutov, Viktor: *Rescue of Sturgeon Species in the Ural River Basin*. New York, Springer, 2008. Online: <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8924-4>
- Local Development Partners Group in Uganda: *3.2 Tons of Ivory and 423 Kg of Pangolin Scales Seized through EU Support* (2019. április 2.). Online: www.ldpg.or.ug/3-2-tons-of-ivory-and-423-kg-of-pangolin-scales-seized-through-eu-support/
- Milliken, Tom: *Illegal Trade in Ivory and Rhino Horn: An Assessment to Improve Law Enforcement under the Wildlife Traps Project*. Cambridge, TRAFFIC International, 2014. Online: www.traffic.org/site/assets/files/2544/w-traps-elephant-rhino-report.pdf
- Milliken, Tom – Jo Shaw: *The South Africa-Viet Nam Rhino Horn Trade Nexus: A Deadly Combination of Institutional Lapses, Corrupt Wildlife Industry Professionals, and Asian Crime Syndicates*.

- Johannesburg, South Africa, TRAFFIC International, 2012. Online: www.traffic.org/site/assets/files/2662/south_africa_vietnam_rhino_horn_nexus.pdf
- Morselli, Carlo: *Inside Criminal Networks*. New York, Springer, 2009. Online: <https://doi.org/10.1007/978-0-387-09526-4>
- Nellemann, Christian – Rune Henriksen – Patricia Raxter – Neville Ash – Elizabeth Mrema: (szerk.): *The Environmental Crime Crisis: Threats to Sustainable Development from Illegal Exploitation and Trade in Wildlife and Forest Resources: A Rapid Response Assessment*. Nairobi, Kenya, United Nations Environment Programme, 2014.
- Osborne, Samuel: Record Haul of Pangolin Scales Seized along with Hundreds of Ivory Tusks in Hong Kong. *Independent*, 2019. február 2. Online: www.independent.co.uk/news/world/asia/pangolin-scales-ivory-elephant-tusks-seized-hong-kong-vietnam-chinese-medicine-a8759386.html
- Reuter, Peter: *Disorganized Crime – The Economics of the Visible Hand*. Washington, National Institute of Justice, 1983.
- Robinson, Martin: How the “Rhino horn” gang from a small Irish town they helped “buy up” ran a criminal network stretching from China to Peru and even raided Michael Flatley’s mansion. *Daily Mail*, 2016. március 3. Online: www.dailymail.co.uk/news/article-3471454/How-Rhino-horn-gang-small-Irish-town-helped-buy-ran-network-stretching-China-Peru-responsible-raiding-Michael-Flatley-s-mansion.html
- Ruban, G. I. – R. P. Khodorevskaya: Caspian Sea Sturgeon Fishery: A Historic Overview. *Journal of Applied Ichthyology*, 27. (2011), 2. 199–208. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1439-0426.2011.01725.x>
- Samedi, M. L. – D. T. Iskandar: Freshwater Turtle and Tortoise Conservation and Utilization in Indonesia. In Peter P. van Dijk – Bryan L. Stuart – Anders G. J. Rhodin (szerk.): *Asian Turtle Trade: Proceedings of a Workshop on Conservation and Trade of Freshwater Turtles and Tortoises in Asia*. Chelonian Research Monographs, No. 2. 2000. 106–111.
- Schaedla, William H.: Local Sociocultural, Economic and Political Facilitators of Transnational Wildlife Crime. In Lorraine Elliott – William Schaedla (szerk.): *Handbook of Transnational Environmental Crime, Social and Political Science*. Cheltenham, Edward Elgar, 2016.
- Sellar, John M.: *The UN’s Lone Ranger: Combating International Wildlife Crime*. Dunbeath, Caithness, Scotland, Whittles Publishing, 2014.
- Shadrina, Ekaterina: The Great Caspian Caviar Game. *A Russian Journal of International Security*, 13. (2007), 1. 55–78. Online: <https://doi.org/10.1080/19934270.2007.9756489>
- Siegel, Dina: Diamonds and Organized Crime: The Case of Antwerp. In Dina Siegel – Hans Nelen (szerk.): *Organized Crime: Culture, Markets and Policies*. New York, Springer 2008. 85–96. Online: https://doi.org/10.1007/978-0-387-74733-0_7
- Sutter, John D.: The Most Trafficked Mammal You’ve Never Heard of. *CNN*, 2014. Online: <https://edition.cnn.com/interactive/2014/04/opinion/sutter-change-the-list-pangolin-trafficking/index.html>
- UNODC: *World Wildlife Crime Report 2020*. New York, United Nations, 2020. Online: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/2020/World_Wildlife_Report_2020_9July.pdf
- UNODC: *World Wildlife Crime Report: Trafficking in Protected Species 2016*. New York, United Nations, 2016.
- Van Uhm, Daan P.: *Organised Crime in the Wildlife Trade*. Centre for Information and Research on Organised Crime, 2012.
- Van Uhm, Daan P.: *Illegal Trade in Barbary Macaques*. Utrecht, Universiteit Utrecht, 2014. Online: <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2593.2402>
- Van Uhm, Daan P.: Illegal Wildlife Trade to the EU and Harms to the World. In *Environmental Crime in Transnational Context*. Abingdon, Routledge, 2016.
- Van Uhm, Daan P.: *The Illegal Wildlife Trade Inside the World of Poachers, Smugglers and Traders*. Cham, Springer, 2016. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-42129-2>

- Van Uhm, Daan P. – Dina Siegel: The Illegal Trade in Black Caviar. *Trends in Organized Crime*, 19. (2016), 67–87. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-016-9264-5>
- Volkov, Vadim: *Violent Entrepreneurs: The Use of Force in the Making of Russian Capitalism*. Ithaca, Cornell University Press, 2002.
- Von Lampe, Klaus: *Organized Crime: Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures and Extra-Legal Governance*. Thousand Oaks, SAGE, 2016. Online: <https://doi.org/10.4135/9781506305110>
- Wyatt, Tanya: Exploring the Organization of Russia Far East's Illegal Wildlife Trade: Two Case Studies of the Illegal Fur and Illegal Falcon Trades. *Global Crime*, 10. (2009), 1–2.144–154. Online: <https://doi.org/10.1080/17440570902783947>
- Wyatt, Tanya: The Illegal Trade of Raptors in the Russian Federation. *Contemporary Justice Review*, 14. (2011), 2. 103–123. Online: <https://doi.org/10.1080/10282580.2011.565969>
- Wyatt, Tanya: *Wildlife Trafficking: A Deconstruction of the Crime, the Victims, and the Offenders*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2013. Online: <https://doi.org/10.1057/9781137269249>
- Wyatt, Tanya – Daan P. van Uhm – Angus Nurse: Differentiating Criminal Networks in the Illegal Wildlife Trade: Organized, Corporate and Disorganized Crime. *Trends in Organized Crime*, 23. (2020), 350–366. Online: <https://doi.org/10.1007/s12117-020-09385-9>
- Zhang, Mingxia – Ana Gouveia – Tao Qin – Ruichang Quan – Vincent Nijman: Illegal Pangolin Trade in Northernmost Myanmar and its Links to India and China. *Global Ecology and Conservation*, 10. (2017). 23–31. Online: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2017.01.006>
- Zsigmond Csaba: A szervezett bűnözés elméleti megközelítéseitől a bűnszervezet nemzetközi és hazai jogi fogalmáig. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 10. 61–80. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.10.3>

ABSTRACT

Criminal Organisations Involved in the International Illegal Trade in Animals and Plants

Csaba ZSIGMOND

In my article, I examine the structure, operation, and structure of criminal organisations involved in international illegal animal and plant trafficking. The danger to society posed by the international illegal trade in animals and plants is that it is closely linked to organised crime. International research to date has revealed that illegal trade in animals and plants across continents in any case requires a form of group crime where an accurate division of labour can be observed. These forms of group crime do not always reach the level of organised crime and the internationally accepted group of criminal organisations (Palermo Convention), as in many cases they form a loosely connected, opportunistic group of criminals. Starting from the divisions based on previous research, I examine the structure and operation of some detected criminal groups and criminal organisations globally, and classify them. The reports of international organisations on such matters (UNODC, Interpol, TRAFFIC) serve as a source for this. The article and the results of the study show that the topic deserves high priority and that using this knowledge in the field of law enforcement can contribute to curbing the growing prevalence of organised crime and the protection of protected animal and plant species.

Keywords: *organised crime, criminal organisations, illegal trade in animals and plants, CITES, Palermo Convention*